

ez kifejez, a társadalom szerkezetét döntően befolyásolja. Teljesen téves szempontokon nyugszik tehát Dopsch tanár könyve, a *Naturalwirtschaft und Geldwirtschaft*, amely nagy apparátussal bizonyítja, a fiatalabb magyar történészek felfogására szemmeláthatólag nagy hatást gyakorolva, hogy a természeti gazdálkodás és a pénzgazdaság, illetve árutermelés minden társadalomban kiegészítik egymást s nem a társadalmi fejlődés különböző fokait képviselik. Az ausztráliai benszült is termel ugyan egykét dárdat piacra s a mai amerikai szénbánya is felhasználja az általa termelt szén egy töredékét saját üzemében. De azért az ausztráliai benszült és a mai amerikai szénbánya teljesen ellentétes társadalmi alakzatokat képviselnek, amelyek egyikére a termelőerők fejletlenségén alapuló természeti gazdálkodás, másikára pedig a termelőerők fejlettségén alapuló árutermelés a jellemző s az árutermelés a természeti gazdálkodásból fejlődött ki a termelőerők fejlődésével. Dopsch álláspontja a szellemtörténeti iskola történetiszemléletét tükrözi vissza, melynek szelleméből kivesszett a lényeg iránti érzék, amely a múlt történetében tagadva a fejlődési fokokat, valójában a jövő fejlődési fokán dolgozó mai történettel helyekedik szembe. (Még egy közlemény.)

B A L O G - S Z I N H Á Z

Irta: ASZTALOS ISTVÁN

Vasárnap volt, külvárosi vasárnap. November elején, ugy délelőtt.

A szoba ajtajára lapulva egy meszes kabát lógott a szegen. Gazdája, Balog Mihály, a kőműves, az bent lapult az ágyban egy kopott paplan alatt.

Ötven éves esze mind azt forgatta, — keljen vagy ne keljen? ...Fog kárálni egy hétig... — gondolt feleségére. Szégyelte is magát s bankódott eleget. — Fene a dolgomat! — morogta. — Na, mindegy — nyugtatta meg magát a végén s mivel szégyelte annyit heverni, nagyokat nyögödsve vackalódott ki az ágyból.

Felrángatta a nagytröttyű nadrágot, fejére tette sapkáját s csak úgy meztláb, nagyokat köhögve, kiment. Mindig köhögött, ha szánatni akarta magát.

De a felesége most nem akart tudni a köhögéséről. Komoran ült a kiccsi széken s murkokat vakart.

Az ember zavartan csetledezett a vederig. Szomjas volt. Nagyokat klutyolva nyelt és két csupor vizet is megivott, habár furcsa koldósnak érezte is az ízét. Aztán hallgatva leült cipőt huzni a kályha mellé. Szeme óvatosan kerülgette az asszonyt.

Annál álhatatosabban nézte az ötöt. Egy darabig csak úgy a szemével ette az urát, végül kiugrott belőle a harag.

— Hát mondjad, te Balog, van neked Istened?!

Az ember pislogva nézte a cipőit.

Az asszony rákezdte:

— Várom az este, nem jó... Teszem ki a vacsorát, nem jó... Tíz óra elmúlik... El éjfél, nem jó... Nézem az órát. Két óra, s há csak matat ha-

za részegen, mint egy állat!

— Hogyne állat — emelte fel fejét morogva az ember. — Mit tudod te . . .

Az asszony rámeredt. — De az Istenedet, ülj itthon! — kezdett kiabálni. — Ne idd el azt a kicsi pénzt, amit keresel. ...Vén dög vagy már, alig keresel, ki ad a szádba papát, ha eliszod előre?... Hogy én nem tudom?... Tudom én híres, ki vagy te. Ha én nem lennék, mi lennél?... Rég elittad volna ezt a kicsi tetőt is a fejünk felől.

— Mindig rossz voltam, úgyi? — keseredett el az ember ennyi ráfogás hallatára.

— Hát talán jó vagy?... Oh, lelkem! Alig élünk s te iszol! A beledtől nem sajnálok, de ha mi szeretnénk valamit, mindjárt orditsz, hogy nincs. Nagy leányod van, de egy rongyot nem tudsz venni neki, kell dolgozzon szegény, mint egy ló. Sehová sem tudunk menni, sehova, de te járod bezeg a kocsmát.

Az ember már odáig volt a megbánástól.

— Ne izélj na, ne izélj! — dörmögte engesztelően.

De biza az mind izélt. Egész nap kint matatott, hogy ne hallja a száját. Még leánya, a tizenhat éves Iboly is úgy nézegette, hogy mind jobban szégezte magát.

Törte is a fejét, hogy hogyan békitse ki őket.

Másnap estig aztán, valahogy kitalálta.

Akkor vacsora után csak odafordult a leányához s mondani kezdte nagy csendesesen:

— Iboly! Lesz vagy hat tulóram, gondoltam, elviszlek titeket a színházba vasárnap.

Iboly csak nézte hitetlenül. Apja eddig, ha ő csak moziról vagy ilyesmiről beszélt, hát mindjárt rákiáltott, hogy olyan helyre csak urak meg gazemberek járnak. Becsületes embernek nincs arra pénze. — És, ha mégis nyaggatta, hát rászólt, hogy ne politizáljon.

Csodálkozva nézte hát az apját, majd a duzzogó anyát, akinek szintén arcára ült a csodálkozás.

Az öreg aztán, mint egy vértanu belavirozott a sötét szobába és nagyhallgatva leült az ágy szélére. Füle azonban mind az ajtón volt.

A konyhán sugdolóztak ugyancsak.

Egyszer aztán bejött az asszony s oda szólt szeliden: — Nem iszol egy forró teát Balog? Az éjjel is annyit köhögtél.

Na, így szent lett a béke és ettől a pillanattól várni kezdték a vasárnapot. Akkor este még lefekvés után is sokáig beszélgettek a sötétben.

Az asszony elmondta, hogy biza ő leány korában volt színházban elég-szer és egyszer egy olyan szép darabot látott, de olyat, mint egy mese. El is kezdte mondani, de már az elején megakadt s bevégezte avval, hogy nagyon szép volt.

Balog is elmondta, hogy ő is volt színházban katonakorában eleget. Bécsben szolgált a közösknél s egy szakácsné ismerésének istene volt a színház. Öneki nem tetszett sehogy, mert németül gagyogtak ottan s a végén őt mindig a szakácsné költötte fel.

Iboly megkérdezte, hogy hát amióta házasok, nem voltak sehol?

— Vót egyéb dolgunk fiam, — dörmögte az apja.

— Mind ezt a rongy házat kuporgattuk, — sóhajtozta az anyja is.

— Tudja a fene, észre sem vettük, ugy eltelt az idő. Ugy-e te? — lökte meg a mellette fekvő urát.

Az morgott, hogy biza.

Iboly erősködött, hogy ha ő férjhez megy, nem lesz bolond mind csak dolgozni. Dolgozik ő most eleget, mióta csak tudja, háromszor volt moziba s abból is egyet a keresztanyja fizetett ajándékba. De csak menjen ő férjhez. Akkor minden héten elmegy legalább egyszer — fogadkozott a recsegő diványon.

— Hadd csak, hadd — intette az anyja. — Én is mind azt mondám, hogy menjek csak férjhez. De biza nem ugy lett. Mindig volt egyéb bajunk, mint szórakozni. Született bátyád, azután te, osztán apád lett beteg, azután neki fogtunk a házra gyűjteni, de mióta csak asszony vagyok, mindig azt sem tudom, hol áll a fejem. Egyszer mentünk el egy lakodalmat megnézni egy este s akkor is bátyád magára huzta a lámpát s elégett, hogy majd bele halt. Te akkor voltál másfél esztendő. Ugy biza. Apád még el-e! ment egyszer-egyszer, de azt egy asszonynak nem lehet, majd meglátod, ne félj.

— Há hogyne, én mindig csak dolgozzak? Na, mer bolond leszek! — mérgelődött előre Iboly.

Az anyja nem felelt, csak sóhajtott.

Lassan elaludtak.

Másnap, harmadnap és egész héten készülődtek aztán a vasárnapra.

Balogné végig dicsekedte a körmyéket a színházba menéssel. Az öreg Balog azonban mind azon törte a fejét, hogy miből kerítse ki a színház pénzt. A tulórákból semmi nem volt igaz, örült, ha a rendest kidolgozhatta.

Na végül rászánta magát, hogy a dohánypénzt áldozza fel színházra. Hiába, házsártos asszony mellett biza erre is kell gondolni egy dohányos kőművesnek. — Egy kicsit aggódott a megszokott füstölésért, de aztán csak rángatta a vállát. — Majd csak lesz valahogy — gondolta. Szombaton azzal jött haza, hogy ügyeljenek, mert valami „Hatyut“ adnak.

Na eljött a vasárnap, el az este is.

Balogék már jó korán készülődni kezdtek. Kint laktak valahol az aszfalton túl s messze volt oda a színház.

Öltözködtek.

Balogné mind rimázkodott az urának: — Végy nyakkendőt, Balog! Hogy nézel ki, jaj hogy nézel ki! Látszik, hogy kőműves vagy, látszik.

Megmakacsolta erre magát az öreg. Ő így is Balog Mihály, a Krisztusát, kezdte kiabálni. És hagyjanak békét neki, mert mindjárt nem megy sehová. Végül nagy dühösen mégis elővett egy rákító kopott nyakkendőt s azt aztán addig tekergette a nyakán, hogy az ugy a nyakára bogozódott, hogy tikogni kezdett tőle. Tépte, cibálta a bütykös ujjjaival s valahogy aztán letépte. Akkor kiment dühében az udvarra, hogy csillapodjék és onnan dugta be magát minden öt percben, hogy: — Mija, meg vagyatok?... Mija, jöttök már?... Elkéstek te, elkéstek!

El is késtek.

Mire valahogy jegyet váltottak s nagy nehezen megkapták a bejáratot s felértek a karzatra, már folyt az előadás.

Pislogtak tanácstalanul, hogy hová is üljenek, de a'ig moccannak a

nyikorgós karzaton már pisszegtek rájuk mindenünnen.

Az asszony bátortalanul lökdöste az urát, hogy menjen már a padok felé, de az csak a nyakát tekergette megrettenve. Legszívesebben már kiment volna.

Végre egy kicsike forma ember elkérte tőlük a jegyeket nagymérgesen és odasugta indulatosan, hogy: — Máskor korábban tessék jönni! — avval vezetni kezdte őket a padok felé.

A padsor majdnem másik végére szólt a jegyük s a szomszédjaik alig akartak felállni a jegyszedő kérésére. Szídták őket, pisszegtek rájuk elől, hátul.

— Tessék már bemenni, ne itt állni! — sürgette őket a jegyszedő is.

A kicsi tömzsi Balogné igyekezett is előre, lábakat taposva és úgy összeszorult egy szuszogva álló nagy kövér asszonnyal, hogy se előre, se hátra.

— Mi lesz ott, hallja, üljön le! — sziszegték mindenünnen. Az ura is taszigálta, hogy menjen már, igen, mert őt meg Iboly sürgette, akit meg a jegyszedő biztatott.

Balogné kétségbeesetten préselte magát előre, a másik szuszogva nyögдösött. — Ne nyomjon, jaj hogy nyom! — Egy darabig egymásba forrva himbálóztak a recsegő padok közt, mint akik birkóznak, míg végül Balogné átrándította magát a tuloldalra, egyenesen neki egy fiatalembernek, aki foga közt szitkozódva esett le a padra.

Balognak már valamivel könnyebb volt az átkelés, bár ő is préselődött eléggé, csak ő az asszony kerekébb feléhez, mert az okulva, megfordult. Iboly is átjutott, végre leülhettek s nézhették az előadást.

Szerelmi drámát adtak.

Az öreg Balog meresztette is a szemét, csak melege volt nagyon. Döglés volt a karzaton. Nem bírta sehogy, felállt, hogy letegye a kabátját. El is kezdődött rögtön a pisszegés, az üljön le, hallja. A felesége is rángatta ijedten, Iboly is szégyenkezett. Vissza ült hát kabátosan s nézte, hogy lásson valamit.

A színpadon egy hosszú feketekabátos uriember, mind csak mondott valamit egy szép uri asszonynak, aki egy cifra diványon ült.

Egy darabig hallgatta az öreg, aztán kőműves szemével meglátta, hogy rezeg a színpadi fal. — Papir! — biggyesztette el a száját.

Mellette az asszony is a színpadot bámulta áhítatosan és igyekezett kitalálni, hogy mit is mondhatnak egymásnak azok ott lent. — Egy kicsit nagyot halló volt Balogné, de ezt még az ura elől is titkolta.

A színpadra berohant egy másik hosszú feketekabátos ur és ugyanakkor az első feketekabátos kihohant és most ez a másik kezdett beszélni a nőnek, majdnem ugyanannyit, mint az első.

Balogné ebből sem sokat értett. Oldalba lökte hát Ibolyt. — Mit mond? — kérdezte sugva.

Iboly próbálta is visszamondani, de hát kezdtek pisszegni rögtön.

Ijedten kapták szét a fejüket s meredtek tovább a színpadra.

Iboly mindjobban rájött, hogy szebb a mozi.

Végre szünet lett s az öreg Balog is levethette a kabátját. Balogné is szétnézhetett alaposabban, aztán csak megrökönyödve hajolt oda Ibolyhoz. — Te, itt inkább mind csak cselédek ülnek.

Iboly visszasugta: — Vacak hely! Sokkal jobb a moziba.

Az öreg Balog a nyakát tekergette. Rájött a dohányzás, de nem látott füstölni senkit s nem tudott pontosan visszaemlékezni, hogy Bécsben szabad volt, vagy nem. Addig töprengett, míg megkezdődött a második felvonás. Akkor savanyun húzta vállába a fejét s nézegetni kezdte a színeseket, de rájött, hogy az elébb is mind ezeket látta. Meg is lökte a feleségét, hogy mi van? De az visszalökte, hogy hallgasson. Hát hallgatott is csendesen. Addig, míg szép lassan elaludt. Még horkantott is egyszer.

Annál inkább figyelte görcsösen a színpadot az asszony. Megigérte a szomszédasszonynak, hogy elmondja, mit látott, de hiába, nem értett semmit. Végül beletörődött abba, hogy ő ma itt nem sokat hall, hát legalább látni igyekezett. De már a harmadik felvonás vége felé ő is ejtegette a fejét gyökkenve.

Iboly is ásitozott álmosan, csak akkor élenkiült fel kissé, mikor azok lent csókolozni kezdtek, de akkor már vége is lett s ők jöhettek kifelé.

Fázósan indultak neki a külvárosnak. Mentek szóltanul.

Az asszonynak eszébe jutott, hogy nem fizette ki a fűszerest, mert harisnyát vett Ibolyának. — Lesz kontó szombaton! — gondolta sóhajtván.

Iboly álmos volt, hogy dült el. A reggeli felkelésre gondolt, a gyárra. Be sem engedi a portás, ha elkésik. — Sietni kezdett, rángatva az anyját.

— Bolond vagy! — szólt rá az dühösen. — Rángassa az embert.

— Igen, én elkésem — nyafogott a lány.

— Há menj előre a francba! — förmedt rá az apja, aki mind a jövő heti dohányyra gondolt.

Iboly duzzogva ment mellettük.

Hallgattak egy darabot, csak cipőjük kopogott a néptelen uccán.

— Fene a színházat, én azt mondom! — tört ki végül mérgesen az öreg. — A nyavaja látott ilyet. Ott né, mind csak beszéltek. Nem ért semmit.

— Az már igaz — szólalt meg az asszony is. — Én sem értettem semmit. Tudja a fene, egyik kiszaladt a másik beszaladt, azt se tudta az ember, hová mind szaladgálnak. Jobb lett volna megegyük. — Osztan ő semmi hatyut nem látott, — dohogott.

— Igen s én most, hogy kelek fel korán?! — siránkozott Iboly.

— Na, nekem ne nyavafogj, kelj fel, ha kellett színház! — mordult rá az apja.

— Hát nem édesapám hívott? Igen.

— Igen, mert apádnak istene a prédaság.

— Kinek, te, nekem? — állt meg hirtelen az ember.

— Neked, neked! — Jó pipa vagy, hallgass!

— Jaj, az Istenit, há mongyad, nem tő kivántátok a színházat? — fortyant fel az ember.

— Kivánta a frász! — csattant neki az asszony. — Nálad nem fért el a pénz. Igen, mert te csak ezt tudod, inni, prédálni...

És így szépen összeveszték. Hazáig mindegyre szidták, okolták egymást s osztották, hogy melyikük hibás.

Az öreg Balog pedig egész héten másoktól kunyorált cigarettát a munkán és átkozta azt is, aki kitalálta a színházat.